



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiae Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Quæst. 2. Quotuplex sit scientia humana; quotuplexque obiectum per
ipsam sciebile sumptum similiter.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit scientia humana latissimè sumpta iuxta dicta q. 1. Quotuplexque obiectum per ipsam scibile sumptum similiter.

14 **S**uppono primò. Varias scientiarum diuisiones tradi ab Auctoribus, vt videre est in Platone, Arist. Alcino, Laërtio, Ammonio, D. Ildoro, Hugone Viçt. Richardo, Alberto, Eugubino, & aliis apud Conimb. in *Logica quæst. 2. Proemiali.*

Quas ipsi Conimb. ex communi Dialecticorum ad tres reducunt. Prima, quæ sumitur ex obiecto, est scientiarum in Sermocinales, quæ sunt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, cum Historia, & Poëtica ad Grammaticam, aut Rhetoricam redunda; & Reales, quæ sunt cæteræ mox recensendæ. Secunda diuisio, quæ ex fine sumitur, est scientiarum in Practicas, quarum finis est opus, & Theoricas, quarum finis est sola cognitio veritatis. Practicarum autem, aliæ dirigunt actiones internas, vt Logica actiones intellectus, Moralis actiones voluntatis: quæ rursus diuiditur in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam. Aliæ dirigunt actiones externas, vt Grammatica, & Rhetorica externum sermonem; Fabrilis, Pictura, Textoria, Nautica, & cæteræ huiusmodi alia opera externa. Theorica vero ad Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, siue Theologicam reuocantur; quarum ynaquæque rursus sua membra habet. Tercia diuisio, quæ sumitur ex scientiarum gradibus, earum est in superiores, & inferiores. Superiores sunt Physica, Moralis, & Theologia, siue Metaphysica. Inferiores quatuordecim umerantur, quarum septem Artes liberales dicuntur, nempe Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astrologia: septem vero Artes Mechanicæ seu seruiles, nimirum Agricultura, Venatoria, Militaris, Fabrilis, Chirurgica, Textoria, & Nautica: pluresque numerari potuissent, vt norant Conimb. *suprà articulo 2.* aut etiam deberent. Et aliquæ inter Mechanicas, siue Seruiles recensitæ abs iure tales appellantur; ab aliis, que præsertim Recentioribus inter liberales censentur.

15 **S**uppono secundò. Aliam præterea celebrem fuisse apud Antiquos diuisionem scientiæ humanæ latè usurpatæ (quam Philosophiam latè etiam sumpto hoc vocabulo appellant): quæ videlicet ea diuiditur in Naturalem, Moralem & Dialecticam, comprehensam sub Naturali Physiologia, seu Physica, Metaphysica, & Mathematicis disciplinis. Cuius diuisionis meminerunt Plato, testante Alcino, Aristot. Chrysippus, Eudromus, Xenocrates, Plutarchus, Laërtius, Eusebius, Cæsar, & alij apud Conimb. in *Proemio Physicæ antiquæ quæstiones.*

16 **S**uppono tertio. Celebratissimam omnium esse diuisionem scientiæ seu Philosophiæ Theoricæ, siue Contemplatiuæ in Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam, idque non solum apud Antiquos, sed etiam apud Moderniores Philosophos. Quam vt rectam, & exactam defendunt Conimb. in *Proemio Physicæ, quæstione prima*, Pereira in sua *Physicæ libro primo, à capite quinto*, & alij Physici, Logicique communitet, quos longum esset recensere. Tameñ aliqui Recentiores eam non satis approbent. Ratio autem, quam omnes

tradunt ad istam diuisionem probandam, est, quia intellectus humanus, vel titulo immaterialitatis, quæ gaudet, vt plerique censent; vel potius titulo modi intelligendi per species alienas, quem præ presente statu habet, vt ego arbitror, ordinatè saltem concipit quidquid scit pro statu presenti, cum aliqua abstractione à materiâ; atque adeo quot sunt obiectorum scibilium abstractiones à materiâ possibiles, tot eorum scibilitates diuersæ, totque subinde in intellectu humano scientiæ directæ asserendæ sunt. Abstractiones autem à materiâ obiectorum scibilium possibiles tres sunt omnino. Prima à materiâ solum singulari, quam vocant signatam. Secunda à materiâ singulari, atque etiam à materiâ sensibili. Tercia à materiâ singulari & à sensibili, & ab intelligibili. Tectique proinde omnino sunt scientiæ scibilium obiectorum, nempe Physica, quæ suum obiectum considerat quatenus materiale, & sensibile, atque adeo sub solâ abstractione eius à singularitate. Mathematica, quæ suum obiectum, nempe quantitatem considerat præscindendo ab eo, quod illa sit in hoc ente materiali, vel alio; tamen quia illa re ipsa in aliquo ente materiali siue corporeo debet esse, ab omni materiâ segregata intelligi nequit. Quod est, ipsam concipi cum abstractione à materiâ singulari, & sensibili; secus cum abstractione ab intelligibili, & Metaphysica, quæ suum obiectum considerat sub eis tantum rationibus, quæ in entibus purè immaterialibus, siue incorporeis re ipsa inveniuntur, eò quod vel eorum sunt propriæ, vel entibus simul immaterialibus, ac materialibus sunt communes. Quod ipsum est, illud concipere cum abstractione ab omni materia singulari scilicet sensibili, & intelligibili.

Cæterum Auctores huius diuisionis in quibusdam, nisi ego fallor, videntur peccare. Primò, quia illam solis scientiis speculatiuis siue theoreticis applicant: cum & practicas æquo iure censenda videatur communis. Si enim, vt ipsi supponunt, nihil ab intellectu humano intelligitur, absque aliqua abstractione à materiâ: vtique scientiæ etiam practicæ sub aliqua abstractione à materiâ suâ obiecta considerabunt; atque ita quæuis illarum, aut sub Physicam, aut sub Mathematicam aut sub Metaphysicam eadet. Secundo, quia Arithmetica saltem, quæ pars cetera dubium est Metaphysicæ, ab omni materiâ etiam intelligibili abstrahit, quandoquidem quæ demonstrat de numeris Angelorum, aliorumque entium purè immaterialium numeris communia sunt. Malè ergo dicitur vniuersè à plerisque, Mathematicam à sola materiâ singulari, & sensibili, non item ab intelligibili abstrahere, vt benè viderunt Conimb. *vbi supra*. Tertio quia, sicut Geometria pars Mathematicæ abstrahit à materiâ singulari & sensibili, secus ab intelligibili modo explicato, ita ea pars Physicæ quæ agit de generatione & corruptione in vniuersum, aliæque huiusmodi abstrahunt à materiâ singulari, & sensibili, secus ab intelligibili: quia agunt de his obiectis cum præcisione ab eo quod sunt in his entibus materialibus, aut in aliis, cum tamen re ipsa in aliquibus esse debeant. Quarto quia, si sit sermo de subiecto obiectiuo scientiæ, sæpe illud est quid singulare, atque adeo nullatenus à materiâ abstractum: si autem de prædicato, est illud plerumque saltem sit ex se vniuersale, id est aptum ad conueniendum in conceptum vniuersalem cum aliis similibus; sæpe tamen est singularizatum, atque adeo propriè, & formaliter nullatenus

mus abstractum à materia, iuxta doctrinam traditam *supr. disp. 20. q. 11.* Male ergo supponitur indistinctè, omnem scientiam speculatiuam considerare suum obiectum sub aliquà abstractione à materia. Mitto alia, &

18 Suppono quartò. Scientiam latissimè sumptam multifariam diuidi posse pro arbitrio diuidentis; vt ex doctrinà vniuersali de diuisione & diuidenti methodo *infra disputatione vicesima septima*, tradenda constabit. Quare, quo aptiore possimus ordine ex variis, qui eligi possent, eiusmodi scientiam, atque adeo etiam eius obiectum in multa membra, quæ habere potest, in multisue partes diuidemus in *presente questione*. Inter diuidendum autem singulorum membrorum, seu partium naturam, quantum far fuerit ad propositum, succinctè tamen, & breuiter explicabimus.

19 Suppono quinto. Scientiam latissimam bifariam vsurpari posse: Primò pro aggregato singulari omnium iudiciorum, & consequenter apprehensionum simplicium eis subteruentium intellectui humano, pro statu presente possibilitatis, circa omnia obiecta ab ipso scibilia. Quo pacto totum quoddam physicum est, ex scientiis minùs latis compositum physicè; atque adeo in eas tanquam in partes sui physicas diuisibile. Secundo pro conceptu vniuersalissimo abstracto ab omnibus humanis scientiis, siue aggregatis eiusmodi iudiciorum, apprehensionumque, & eis communi. Quo pacto totum quoddam Logicum est in dictas scientias, siue aggregata diuisibile tanquam in suas partes Logicas, seu tanquam in sua inferiora. Pariterque scientia eisdem minùs lata, vel pro scientia singulari in alias ex quibus physicè componitur tanquam in partes sui physicas diuisibili; vel pro conceptu communi in alias, ex quibus Logicè abstrahitur, tanquam in sua inferiora diuisibili sumi potest: quibus suppositis sit.

Diuisio I.

20 Scientia humana, sumpta latissimè pro singulari aggregato omnium aliarum minùs latarum, in Physicam, & Metaphysicam tanquam in duas sui partes physicas diuidenda est in primis. Sumpta vero latissimè pro conceptu communi omnibus omninò scientiis humanis in Physicam & Metaphysicam, & ex vtraque mixtam est diuidenda, tanquam in tres suas partes Logicas siue tria sua inferiora. Quarum vnaqueque rursus in alias sub se contentas subdividitur.

Physicam enim dico, sumptò latè hoc vocabulo, eam partem scientiæ humanæ, siue eam scientiam humanam, quæ de rebus iudicat, prout habentibus esse intra statum existentialem, Metaphysicam autem, sumptò etiam latè hoc nomine, appello eam partem scientiæ humanæ, siue eam scientiam humanam, quæ de rebus iudicat, prout habentibus esse intra statum quiditatum præcipientem ab existentia, iuxta dicta de huiusmodi statibus *disputatione decima*, quæ ad rem recognoscenda sunt. Vnde scientia humana mixta ex vtraque erit, quæ de rebus iudicat partim prout habentibus esse intra statum existentialem, & partim prout habentibus esse intra statum quiditatum. Potest autem scientia humana trifariam excogitari mixta ex Metaphysicâ, & Physicâ. Primò quoad conclusiones tantum. Secundo quoad principia tantum. Tertiò quoad conclusiones & principia simul.

21 Deinde quævis ex dictis tribus scientiis in Ab-

solutam & conditionatam est diuidenda, aut tanquam in duas partes sui Physicas, si singulariter sumatur; aut tanquam in duo membra siue inferiora sua Logica, si sumatur vniuersaliter, iuxta duos modos, quibus ea potest sumi, paulo ante explicatos. Est autem scientia absoluta, quæ de rebus iudicat absolute, siue prout in statu absoluto: conditionata verò, quæ de rebus iudicat conditionatè, siue sub aliquà factâ hypothesi, siue prout in statu conditionato, iuxta dicta circa huiusmodi status *disp. 10.*

Potro inter Metaphysicam, seu absolutam, seu conditionatam, & Physicam seu absolutam seu conditionatam prædictis modis vsurpatis, sequentia discrimina sunt. Primum; quòd Metaphysica tam conditionata, quam absoluta de rebus iudicat, prout in statu existentialem, vt dictum est. Secundum; quòd Metaphysica tam absoluta, quam conditionata obiecta omnia necessaria sunt, quoad suam veritatem obiectiuam; quatenus vnunquodque necessariò est, aut non est, tam absolute quam conditionatè id, quod de suo, siue ex conceptu suo obiectiuo, siue ex vi quiditatis suæ, independenter ab existentia est, aut non est: Physica verò absoluta omnia obiecta (vno Deo, & negationibus chimerarum impossibilium exceptis) quoad suam veritatem obiectiuam contingentia sunt; quatenus contingentur sunt, aut non sunt existentialem, & absolute. Physica autem conditionata quoad veritatem existentialem conditionatam multa obiecta sunt necessaria. Quia ex hypothesi conditionis necessariò existunt, aut non existunt; & multa sunt contingentia; quia etiam ex hypothesi conditionis existunt, aut non existunt contingentur. Tertium discrimen est, quòd Metaphysica tam conditionata quam absolute principia, in ipso lumine rationis intellectui humano indito sedem habent; quatenus intellectus humanus apprehensio reminis per species alienas, (quas à sensibus obtundas in memoriâ asseruatas ad concipienda cuncta habet iuxta doctrinam latè traditam *disputatione prima*), citra discursum & experientiam, vi solâ sua iudicatiuâ eorum connexionem deprehendit; atque ita prædicatum necessariò conuenire subiecto iudicat, seu absolute seu ex hypothesi conditionis. Principia verò Physica absolute in experientia ipsâ fundantur; quatenus intellectus humanus citra discursum quidem, non tamen citra experientiam, sed eâ adiutus, in eâe fundatus iudicat illa, in quibus subinde iudicandis non deprehensione connexionis subiecti cum prædicato, sed experientia ipsâ ducitur. Physica autem conditionata, ex parte habet principia conditionata independenter ab experientia iudicabilia, (quoad quam subinde partem fortasse ad Metaphysicam eo titulo reduci possent, iuxta mox dicenda), ex parte vero nulla principia conditionata habet, sed absolute mediâ experientia iudicabilia sumit eorundem, iuxta dicta *disp. 19. q. 8. conclus. 5.* De quibus omnibus plura etiam in ea *g. dicta* sunt.

Alier diuisio proposita nec minus aptè fortasse potest exponi dicendo, Metaphysicam latam esse eam scientiam, cuius omnia principia vi solius connexionis terminorum nesciunt, Physicam autem latam eam, cuius omnia principia nesciunt.

cant vi solius experientia. Mixtam verò, quæ aliqua prioris, & aliqua posterioris generis principia habet. Quo pacto usurpatis dictis vocabulis, Metaphysica lata de multis iudicabit proxi in statu existentiali conditionato, & Physica lata de multis iudicabit, proxi in statu quiditatiuo tam conditionato quam absoluto. Quia multa sunt vi connexionis, & citra experientiam tum ex ipsis terminis, tum per discursum iudicabilia proxi in statu existentiali conditionato, & multa sunt ex principiis experimentalibus, atque adeo mediâ experientia, & non aliter per discursum iudicabilia proxi in statu quiditatiuo tum conditionato, tum absoluto: vt constat ex doctrinâ traditâ loco super citato. Re tamen intellectâ non multum interest priore illo, aut hoc posteriore modo loqui.

24 Interest tamen ad distinctionem, & ordinem sequentium diuisionum, & schematumque earum subiungendorum, vt prætermittâ scientiâ mixtâ, sub Physicâ latâ eas specialiores scientias ponamus, quæ aut adæquatè, aut maiore ex parte Physicæ sunt, tametsi aliquâ ex parte minore Metaphysicæ etiam sint: sub Metaphysicâ autem latâ eas, quæ aut adæquatè, aut maiore ex parte sunt Metaphysicæ; tametsi minore aliquâ ex parte etiam sint Physicæ.

25 Igitur Physica lata imprimis in Discursiuam, & Narratiuam est diuidenda. Discursiuam eam appello, quæ potissimè circa obiecta vniuersalia versatur discurrendo circa illa ex professo, discursiueque illa comprobando; tametsi maiore ex parte ex principiis ab experientia oriundis; quod omnibus scientiis sub Physicam latam cadentibus commune est, iuxta dicta. Narratiuam autem uoco eam, quæ potissimè agit de euentibus rerum singularibus, eos potius narrative adstruendo, quam medio discursu comprobando; tametsi etiam interdum suos circa illos discursus misceat, & aliquaalia vniuersalia obiecta tangat.

26 Ex quibus duabus scientiis Physicis, prima rursus diuiditur in Theologiam, Physiologiam, Rationalem, & Moralem. Theologia est scientia tractans de Deo, vt de subiecto attributionis, & consequenter de cæteris omnibus rebus Theologicè, id est, quatenus illæ respectum aliquem, seu habitudinem dicunt ad ipsum Deum, idque maiori ex parte physicè, hoc est, proxi in statu existentiali, & ex principiis ab experientia oriundis. (Sub quæ complector principia credita fide diuinâ, aut etiam humanâ. Nam cum fides sit ex auditu ad Rom. 10. quæcumque per fidem scimus, ab experientia etiam dicuntur suam trahere originem) Physiologia autem, quæ & Physica (strictiùs sumpto, hoc nomine) dicitur de omni ente naturali condistincto à rationali, & libero proxi talibus tractat, quatenus mobili, & causatiuo; indagando scilicet per motus & effectus eius sub experientiam cadentes naturam, & passiones ipsius; sub quâ ratione distinctionis gratia philosophicè de omni ente dici potest tractare. Rationalis vero scientia est, quæ agit de omni ente rationali intellectuoue proxi tali; atque adeo de intellectuone, & scientiâ; deque eius origine & cæteris ipsi annexis; vt sunt locutio vocalis, & scripta, aliaque signa manifestatiua conceptuum. Moralis denique scientia est, quæ tractat de omni ente libero quatenus tali; atque adeo de libertate, & operibus liberis, siue moribus, de cæterisque à libertate dependentibus, vel ipsi annexis. Vt sunt gubernatio, legislatio, obeditio, virtutes motales, vitia, merita, demerita, &c.

Secunda autem dictarum Physicarum Scientiarum nimirum Narratiua, rursus diuiditur in Historialem; quæ versatur circa euentus præteritos, aut etiam præterites publicos; & Prædictiuam, seu diuiniatiuam, quæ versatur circa euentus futuros, aut etiam præterites occultos.

28 Metaphysica item lata, quæ maximè omnium est discursiua, de obiectisque vniuersalibus potissimum agit, in Philosophiam primam, Mathematicam, & alias Anonymas scientias venit in primis diuidenda. Philosophia prima, quæ & Metaphysica (strictiùs sumpto hoc vocabulo) dici potest, ea pars vniuersalior Metaphysicæ latæ, quæ de conceptibus communibus vtrique generi rerum, spiritualium scilicet, & corporæarum metaphysicè tractat. Nimirum de ente, essentia, & existentia vniuersè: de ente distincto, & indistincto; vno, & pluribus; vero & falso; bono, & malo; absoluto, & relativo; conexo, & inconnexo; opposito, & non opposito; simili, & dissimili; increato, & creato; infinito, & finito; simplici, & composito; substantiali, & accidentali; causatiuo, & causabili; aliisque huiusmodi. Vnde de Deo & Angelis & Hominibus, & cæteris tam huius vniuersi, quam cæterorum excogitabilium subiectis eatenus etiam metaphysicè tractat, quatenus in prædicatis conspirant communibus enti spirituali, & corporeo. Hinc collige Philosophiam primam, in tractantem de omni obiecto possibili & in tractantem de omni obiecto impossibili siue chymérico, aut etiam in tractantem de vtroque sub dictis conceptibus communibus, diuidi posse.

29 Mathematica verò est, quæ maiore ex parte metaphysicè agit de quantitate corporea, qualis est continua: quo iure & sub Metaphysicâ latâ & extra Philosophiam primam ponenda venit. Tametsi & aliqua minore ex parte procedat physicè, & ea pars eius quæ agit de quantitate discretâ numerorum, nempe Arithmetica, eatenus ad philosophiam primam spectare videatur, quatenus quantitas discretâ, & passiones eius tum rebus spiritualibus, tum corporeis communes sunt. Ponitur enim nihilominus Arithmetica pars Mathematica, quia valde affinis, & necessaria cæteris eius partibus est; vt pote agens de suâ quantitate obiectiua sub eadem ratione, sub quâ cæteræ agunt de suâ, scilicet sub ratione æqualis vel inæqualis, proportionalisque subinde vel seculus quoad ipsam æqualitatem, vel inæqualitatem: sub istâ enim omnino ratione agit vniuersâ Mathematica de quantitate.

30 Anonymas autem scientias in præsentiarum dico, quæ excogitari possunt tractantes saltem maiori ex parte metaphysicè, hoc est proxi in statu quiditatiuo, de aliis obiectis specialioribus, quam vt enti spirituali & corporeo communia sint. Nimirum de obiecto spirituali proxi tali; eoque, vel substantiali, vel accidentali; vel absoluto, vel relativo, &c. descendendo vsque ad species atomas: & de obiecto corporeo proxi tali; eoque vel substantiali, vel accidentali; vel viuente, vel non viuente, &c. pariter descendendo. veruntamen scientiæ istæ metaphysicæ, de facto non datur. Quia cum circa eiusmodi obiecta vt pote, aut minus vniuersalia, aut aliunde minus se prudentia intellectui, pauca principia metaphysicè, atque adeo citra experientiam iudicabilia inueniantur, maiori ex parte de illis mediâ experientia, atque adeo physicè agit: scientiæque humanæ proinde tractantes de illis sub Physicam potius, quam sub Metaphysicam latam locandæ veniunt.

Divisio 2.

31 Jam verò Theologia (quam Physicæ latè discursivè subiecitimus,) primùm in Supernaturalem, & naturalem, & ex utraque mixtam; deinde vero in alia membra dividi potest.

Theologiam supernaturalem dicimus eam, cuius principia per fidem divinam supernaturalem ex divinâ revelatione habitam comparantur; siue eiusmodi revelatio immediatè sit facta credenti, siue aliis prius facta per factas Scripturas, aut per traditiones, aut per Ecclesiæ definitionem, aut per predicationem, aut aliter credenti innotescat. Theologiam verò naturalem vocamus eam, cuius principia naturaliter, independentè à supernaturali revelatione ab hominibus acquiruntur, aut mediâ experienciâ, aut vi naturali, quam intellectus habet ad iudicandum ex solis terminis apprehensis, iuxta dicta latè *disputatione decima nona, questione octava*. Mixta autem ex utraque Theologiâ erit ea, cuius principia partim sunt supernaturalia, siue per supernaturalem fidem parva, & partim sunt naturalia, siue naturali experienciâ, rationeque intellectus subnixâ. De facto verò Theologia purè supernaturalis, aut purè naturalis fere non datur: quia omnis Theologia, quæ circumfertur mixta est ex utraque. Quocirca ommissis duabus puris de solâ mixta deinceps poterit esse sermo.

32 Hæc autem rursus in Positivam, Controversam, Scholasticam, Moralem, & Prudentialem dividenda venit. Positiva dicitur, quæ in exponendâ sacrâ Scripturâ distenta est, eruendo scilicet ex illâ patefaciendâque sensus, quos habet. Qui quidem duo imprimis sunt literalis, siue historicus; & mysticus, siue spiritualis. Literalis siue historicus dicitur, quem Auctor Scripturæ Spiritus sanctus, primùm significare voluit per verba in vilitatè eorum significatione, siue propriâ, siue metaphoricâ usurpata, mysticus autem sensus vocatur, qui non verbis, sed rebus per verba significatis proximè denotatur; ob idque mysticus siue spiritualis dicitur, quia sub rebus significatis per voces, quasi reconditum mysterium sub quadam umbrâ seu figurâ, & quasi spiritus sub corpore latet. Qui quidem sensus mysticus in tria membra dividi communiter solet: nempe in Tropologicum, seu Moralem, qui ad vitæ emendationem, siue honestos mores refertur; in Allegoricum, qui mysterium aliquod ad fidem pertinens præ se fert; & in Anagogicum, qui ad ea refertur quæ sunt æternæ Beatitudinis. Qui quatuor communiter sensus scripturæ númerantur his versiculis comprehensî:

Littera gesta docet. Quid credas Allegoria.

Moralis quid agat. Quo tendas Anagogia.

De quibus omnibus videri potest. *Vasquez*, discipulus latè *1. part. disputat. 15. & 16.* Controversiâ autem Theologia dicitur, quæ dogmata fidei rictur contra omnes errores oppositos. Quæ rursus in tot partes dividi potest, quor sunt celeberrime erroneæ sectarum, quas impugnat. Quales sunt Paganismus, Iudaismus, Mahometismus, Hæresis. Eaque aut Ariana, aut Pelagiana, aut Manichæa; aut Lutherana, aut Calvinistica, aut Anabaptistica, aut alia cæterarum omnium. Scholastica autem Theologia est, quæ argumentis, & ratiocinationibus hinc inde disputando conatur tum

dogmata fidei alias statuta confirmare illustratèque, tum ex illis ex aliisque principis naturalibus, alias & alias in dies veritates tum theologicas, tum etiam naturales inferre, notificatèque. Agit autem primùm de Deo, deinde de Christo Domino, de Angelis, de hominibus, deque toto universo, proxi ad Deum sunt, ad Deumque ipsum referuntur. Moralis verò Theologia est, quæ tum reuelatis tum naturalibus principiis utens in eis speciatim veritatibus illustrandis, & detegendis, quæ ad mores pertinent, distenta est. Atque adeo per honestos, pravosque mores, per vitiaque subinde, & virtutes, tum generatim tum speciatim liberrimè excurret generatim scilicet agendo de operum libertate, obligatione, honestate, & cupiditate. Speciatim autem de legibus, de contractibus, de votis, de iuramentis, de singulis virtutibus, de singulis vitiis, &c. Porro loca, quibus Theologia tum Scholastica tum Moralis sua deponit argumenta, decem communiter númerantur. Nimirum Auctoritas sacre Scripturæ, Auctoritas Traditionum Christi & Apostolorum, Auctoritas Ecclesiæ Catholicæ, Auctoritas Conciliorum, Auctoritas Pontificis Romani, Auctoritas Patrum, Auctoritas Theologorum, atque etiam Iurisprudencium, Ratio naturalis lumine naturali deducta, Auctoritas Philosophorum, Auctoritas humanæ Historiæ. De quibus latè disserit *Canus per lib. 12 in suo opere de locis*, videatur *Vasquez 1. part. disp. 12.* & alij Scholastici *ad art. 8. quest. 1. Sancti Thomæ*. Denique Prudentialis Theologia dicitur ea, quæ de singulorum operum honestate Theologicè format dictamina practica, quibus ad eorum executionem voluntatem humanam dirigit.

Divisio 3.

Physiologia, quæ & sub Physicam latam discursivè suam cadit, & Physicæ (strictius sumpto hoc nomine) dici solet, in speculativam, & practicam dividi potest; deinde verò in plura alia membra subdividi.

Speculativa dicitur ea, cuius finis speculatio, cognitioque veritatis sui obiecti est, ibique sistit. Practica autem cuius potissimus finis praxis siue operatio est; tamen aut absolute, aut respectivè ad talem finem suas misceat speculationes. Porro Physiologia speculativa alia est, quæ generatim de Naturâ universâ, siue de omni ente mobili, & causativo proxi tali, atque adeo philosophicè tractat. Alia quæ sub eadem ratione speciatim tractant de Cælis, de Elementis, Igne, Aëre, Aquâ, Terra; de mixtis, viuentibus vegetatiuis, ut sunt Arbores, Herba; de mixtis viuentibus vegetatiuis simul, & insensivis, ut sunt animalia Volatilia, Aquatilia, Terrestria, & hæc tum irrationalia, seu Bruta tum rationalia, & consequenter de animalibus, corporibusque sigillatim horum omnium viuentium. De mixtis denique non viuentibus, ut sunt lapides, metalla, liquores, &c. atque de eorum formis materiisque sigillatim. Physiologia autem practica, cuiusque partes siue species (quæ sicut, & alia quæque scientiæ, siue doctrinæ practicae Artes vocari consueverunt) circa omnia & singula obiecta commemorata Physiologiæ speculatiuæ & partium, siue specierum eius versari possunt, non quidem in ipsorum speculatione sistendo, sicuti sistunt illæ, sed ultra progrediendo ad

ad præxim, mediæque illa procurando in ipsiſ, aut ex ipſiſ obiectiſ affectuſ aliquoſ naturaſ homini aliquatenuſ vtileſ comparare, applicando ſcilicet ac ſua paſſiuiſ, aut per admotionem, aut per mixtionem alteratiuam, aut aliter, vt taleſ effectuſ ex vi natuã actiuorum, & paſſiuorum tandem procreati reſultent. De factò tamen huiuſmodi parteſ, ſeu ſpecieſ Phyſiologiæ præctica, quæ dantur ſere ſequenteſ ſunt. Medicina, quæ intrinſeca hominiſ provt corporei per cauſaſ naturaſ procurat bona, nimirum ſanitatẽ, longam vitam, robur, pulchritudinẽ, & voluptatẽ ſenſibilem, cuiuſ quidem quaſi adminiſtra ſunt alia, quæ extrinſeca alia hominiſ bona ad dicta intrinſeca conducentia etiam per cauſaſ naturaſ procurant, vt Magia quæ ratio quædam eſt operandi mira, & inſolita, per cauſaſ naturaſ in hominiſ vtilitatẽ aliquã ratione cedentia. Agricultura quæ in procreandis terræ fruictuſ proficiuſ hominiſ diſtenta eſt. Coquinaria cuiuſ munuſ eſt per cauſaſ etiam naturaſ conficere condireque quæcumque ad hominiſ ſubſtentionem, aut etiam voluptatẽ, aut comeduntur, aut bibuntur. Pharmacopœia, quæ docet omnia medicamenta per cauſaſ naturaſ conficere ad ſanitatẽ hominiſ, longamque vitam conferentia. Platica, quæ & maſſam parare & vaſa, aut etiam alia inſtrumenta per cauſaſ etiam naturaſ ex illa conſingere docet ad hominiſ vſum. Fullonica, quæ rationem conſiciendi tincturaſ, tingendique tradit etiam per cauſaſ naturaſ. Curatiua brutorum, quæ ſicut Medicina hominiſ, ita brutorum ſanitatẽ, & cætera ipſorum bona intrinſeca per cauſaſ naturaſ procurat. Hiſ addi poſſent alia Artes, quæ in variuſ hominuſ vtilitateſ ſiue commoditateſ etiam corporeuſ cedunt. Quia tamen earum effectuſ vt in plurimum abſque naturali aliquã alteratione generationeue, aut corruptione interueniente ab aliquo genere motuſ artiſicioſo potiùſ quam ab aliis cauſiſ naturalibuſ enaſcuntur, ad Mechanicam, quæ circa quantitatem motuſ, vt circa obiectum proprium verſatur, potiùſ quam ad Phyſiologiã reducendæ veniunt. De quibuſ agemus ſubinde *infra diuifione octaua.*

34 Porro Medicina præſertim dogmatica rationi ſimul, & experientia ſubnixã (cum Empirica ſoli experientia, Methodica ſoli rationi ſubnitatur), euiſ ex ſine ſit præctica, partique propterea à nobiſ præctica Phyſiologiæ ponatur: quia tamen præuiaſ quãdam multarum rerum ſpeculationeſ ad præxim requiſitaſ præmittit, eam in primis in duaſ parteſ oportebit diuidere, quarum altera primaria dicitur, altera ſecundaria. Primariæque ſpeculationi incumbentiſ ſpecieſ ſiue parteſ erunt Anatomica, quæ ſingula membra corporiſ humani eorumque functioneſ conſiderat; atque diſcernit ſigillatim. Ad quam reuocantur ſpeculationeſ de humoribuſ corporiſ, de motibuſ ac pulſibuſ; de reſpiratione; de ſomno, & vigiliã; de generatione; de foetuſ geſtatione; de augmentiſ; de pubertate; de canicie; de impinguatione, & de ſimilibuſ. Pathologica, quæ morborum omnium naturaſ proprietateſque ſpeculatur. Pharmacologica, quæ medicamentorum etiam omnium tam ſimplicium, quam compoſitorum, necnon eorumque rerum, quæ vel ad ſanitatẽ, vel ad morbum hominiſ poſſunt quoquomodo conferre,

Phæn. Scientiarum, Tom. II.

naturaſ etiam, & proprietateſ ſpeculatur. Quæ quidem Medicina pars latiffimè exercitur per cunctaſ ſerueſ reſ rotiuſ vniuerſi, & Prægnoflica, quæ de ſutuã valetudinis, vel morbi, vſq; mortis hominiſ ligniſ iudiciuſ fert. Secundaria autem pars medicicæ primò in Hygienicam agentem de valetudine conſeruanda, & Therapeuticam agentem de valetudine recuperanda, necnon in Coſmeticam curantem corporiſ pulchritudinẽ, Athleticamque curantem robur membrorum, atque voluptuariã curantem corporiſ ſenſiuſve eiſ voluptatẽ diuidenda eſt. Secundo autem in Diæreticam prædicta omnia, aut eorum aliqua procurantem per Diætã, hoc eſt per bonum regimen earum rerum, quibuſ humanuſ victuſ conſtat, (quæ ſex numerantur à Medicis, dicunturque non naturaſ, ſunt autem Ambiens; motuſ & quieteſ; ſomnuſ, & Vigilia; quæ retinentur, aut excernuntur; quæ ingeruntur; & Paſſioneſ animi.) Et Pharmaceuticam prædicta omnia, aut eorum aliqua procurantem per medicamenta; & Chirurgicam prædicta omnia, aut eorum aliqua procurantem per manuſ opera, vt ſectiõneſ, aduſſioneſ &c.

35 Magia autem primũ diuiditur in Naturalem, & ſuperſtitioſam. Naturaliſ eſt, quæ mira, & inſolita operatur per ſolaſ cauſaſ naturaſ; atque adeo licita eſt, cuiuſ multa extant regulæ, & exempla apud Cædantũ de *varietate rerum*, apud Alexium Pedemontanũ, & apud Baptiſtam à Porta. Videatur etiam noſter Deſius in ſuo opere de *Magia*. Et huiſ quidem Magia naturaliſ duaſ ſunt parteſ. Chymica ſcilicet, quæ & Pyrotheonica dicitur, quòd virtute igniſ potiſſimũ ſua opera eliciat, cuiuſ munia ſunt reducere mixta ad ſua principia Sal, Sulphur, & Mercurium, & purum ſeparando ab impuro ſuccoſ omneſ, liquoreſ, olea, quintam eſſentiam, &c. ex omnibuſ mixtiſ extrahere, necnon ex aliis metalliſ autũ, argentiũque conſicere, & Magia arctiùſ ſumpta, quæ per aliaſ ab igne cauſaſ ſua opera exequitur. Magia autem ſuperſtitioſa, atque adeo illicita eſt, quæ mira & inſolita operatur Damonis ope, interuentuque aliquorum ſignorum, aut etiam eiſ inuocatione, ad quam pertinent veneficia, philtra, incantationeſ, ſcamaſioneſ, præſtigiaque Diabolice cuiuſcuſ generiſ, necnon Sagarum tranſmutationeſ, tranſportationeſ, & cætera huiuſmodi opera Dæmoniaca.

36 Agricultura quatuor ſunt vniuerſalia mu- nera (ſub quibuſ ſpecialiora alia conſiderari poſſunt,) excolere agroſ, & quæcumque ad hominuſ vtilitatẽ in illiſ ſeruntur inſtra arboreſ, & frutiçeſ, excolere conſita cum arboribuſ frutiçibuſque ex quibuſ conſtant, etiam ad hominuſ vtilitatẽ, excolere paſcua cum omnibuſ quæ pro paſcendiſ gregibuſ, atque amentiſ vilia ſunt, & excolere florida cum omnibuſ ex quibuſ illa componuntur ad hominuſ voluptatẽ.

37 Coquinaria in quatuor, vel quinque membra diuidi poteſt, nempe in Panificam docentem conſicere panẽ (cuiuſ adminiſtra ſunt arteſ præparanteſ frumenta donec ſunt conuerſa in farinã) Piſtoriam docentem conſicere condireque quæcumque ex pane ſimul & carne ſiunt. Dulciarianam docentem conſicere omnia edulia, quæ

- cum saccharo, & melle confici, conditque solent. Potoriam, quæ poculenta omnia conficere docet, & Culinariam quæ cætera præter dicta, quæ in culina, vt plurimum ad esum præparantur, conficit, conditque.
- 38 Pharmacopœia penes diuersa genera medicamentorum, quæ conficit diuidi potest in confectricem eduliorum, potionum, vnguentorum, emplastrorum, lotionum, &c.
- 39 Plasticâ diuiditur in Figulinam, quæ vasa conficit ex argilla; Vitriariam, quæ ex vitio, Arriam, quæ ex are; Argentariam quæ ex argento, &c.
- 40 Fullonica, vel penes diuersos colores, quibus tingit, vel penes diuersas materias quas tingit, diuidi poterit, prout libuerit.
- 41 Curatua denique brutorum, perinde atque Medicina, diuidi potest. Sæpe tamen fuerit eam diuidere in Curatiam brutorum volatilium, aquatilium, & terrestrium. Cuius potestrem pars est veterinaria, quæ sola extat pro brutis terrestribus veterinariis, id est apertis ad vecturam, medendis.

Diuisio 4.

- 42 Rationalis doctrina seu scientia (quæ etiam Physicâ latè discursiua subiecta est) in eas quæ de ente rationali vniuersè, de Deo, de Angelo, & de homine prout intellectiuis, & rationalibus agunt, erat imprimis diuidenda. Cæterum, quia tres priores de factio partes sunt Theologicæ Scholasticæ, de qua diuisione secunda, eis omissis, de sola vltima restat in præsentem dicendum, quæ quidem primò in Logicam & Administras eius, subindeque in alia membra diuidenda est.

Logica dicitur ea scientia, quæ intellectiones humanas dirigit, de illisque proinde quatenus diuigilibus agit; atque adeo, etiam de earum obiectis prout talibus; de scientiæque, humana & scibili in vniuersum; quatenus horum omnium notitia ad intellectionum ipsarum directionem maximo opere confert. Sunt autem Logicæ duæ præcipuæ partes, altera inuentiua, quæ quâ ratione quærenda sint, & inuenienda obiecta intelligenda præscribit. Altera iudicatiua, quæ qua ratione de obiectis inuentis propositis, que sit citra errorem iudicandum docet, vtraque autem tum de intellectionibus, earumque obiectis euidentibus tractat. Quæ ex parte Logicæ nomen, vt plurimum retinet, tum de intellectionibus, earumque obiectis probabilibus. Quæ ex parte Dialecticæ potius consuevit vocari; vtraque vero rursus de intellectionibus earumque obiectis fallacibus atque adeo aut planè falsis, aut improbabilibus dissentit, quatenus ab illis docet cauere.

- 43 Scientiæ autem, quas Logicæ Administras dicimus sunt Animastica, quæ parè de sensibus, & sensationibus, à quibus omnis humana intellectio sumit exordium, deque ipsius intellectionis naturâ & proprietatibus, necnon de cæteris animæ functionibus, quæ ad probè, aut præuè intelligendum conferre possunt, tractat. Memoratiua, quæ docet quomodo semel intellecta, aut etiam sentita in Memoria tum sensitua tum rationali, contra obliuionis iniuriam sint conseruanda, vt quoties opus fuerit intelligantur. Et Tra-

ditio, quæ præscribit, quo pacto quæ nobis à nobis sunt intellecta aliis, vt & ipsi intelligant, communicanda sint.

Porro Traditiua alia Grammatica, & alia Rhetorica est. Grammatica docet loqui, cuius partes sunt Erymologia, quæ vocabulorum venatur significationem; Syntaxis, quæ quo pacto ex vocabulis sint orationes componendæ, siue construendæ præscribit; Orthographia quæ rectè, & appositè scribendi vocabula ipsa regulas tradit, & Prosodia quæ pariter exhibet regulas eadem rectè, & consonè proferendi. Rhetorica autem ars est copiosè, & ornate loquendi, quæ vt Cicet. de Fin. ait, à Logicâ non aliter differt quam manus extensa à compressâ, nisi quod Logica directè, primariòque incumbit in perficienda interna mentis intellectione, indirectè autem & secundariò in perficienda loquutione externa, intellectioni internæ correspondente. Rhetorica verò vice versa externæ loquutionis perfectionem directè, & primariò procurat, consequenter autem, & veluti quid prærequisitum, perfectionem intellectionis, cui loquutio externa respondit. Rhetorica quippe finis persuasio motioque animorum audientium est. Munera autem penes materiæ diuersitatem sunt Exornatio laudationem, vituperationemque continens; Deliberatio suasioni dissuasionique incumbens, & Iudicium accusationem, defensionemque comprehendens. Quæ circa Rhetoricâ à materia dicenda in exornantem, deliberantem, & iudicantem diuidi potest, eius autem partes sunt, Inuentio, docens quærit, & inuenire quæ sunt dicenda; Dispositio docens illa rectè disponere, & distribuere per Exordium, Narrationem, Confirmationem, & Epilogum; Eloquutio docens eadem idoneis verbis, sententiisque perpolire, exornareque; Memoria docens memorare, siue recordari dicenda; & Pronunciatio docens vocem, motusque manuum, totiusque corporis inter dicendum moderari.

Diuisio 5.

Moralis scientia (quæ etiam sub Physicâ latè discursiua comprehenditur) in eas pariter quæ de ente libero in vniuersum; de Deo; de Angelo; de hominèque, quatenus liberis agunt, erat in primis diuidenda. Quia tamen tres priores de factio Theologicè potius quam philosophicè procedant, atque ita partes quædam sunt Theologicæ Scholasticæ, de qua diximus diuisione secunda, de sola postrema, quæ etiam sub metam philosophiam à Theologia condistinctam cadit, dicendum in præsentem est. Quæ quidem in Ethicam, Monasticam, Oeconomicam, Politicam, Iuriprudenciam, & Prudentiam diuidi primò potest. Deinde autem in alia quædam membra subdiuidi.

Ethica est, quæ generatim agit de moribus, deque vltimo fine hominis; atque adeo generatim etiam præscribit, quænam hominis opes honesta & quænam turpia sint, vt illa sequatur, hæc fugiat, vltimèque subinde suum finem ita assequatur. Monastica, hominis prout vitam solitariam agentis mores considerat; atque adeo ad huiusmodi vitam honestè peragendam dirigit. Oeconomica vero, considerat mores hominis, prout vitam agentis domesticam ineta suam sci- licet domum, cum suâ familiâ. Quomodòque, talis

talís vita sit recte peragenda docet, Política autem de moribus, de operibusque liberis hominum, prope vitam civilem intra rempublicam agentium tractat. Cuius tres species simplices & quatuor composita numerantur. Prima simplicium est Monarchia, quando summa gubernatio reipublicæ penes unum tantum supremum Principem est. Secunda est Aristocratica, quando reipublicæ clauo assidet Senatus, vel Concilium aliquorum electorum virorum, quæ Oligarchica etiam dicitur. Tertia est Democratica seu Polyarchica, quando reipublica administratur à plebè. Composita autem sunt quæ resultant ex trium simplicium mixtionibus, quæ quidem mixtiones quatuor sunt. Nempe ex primâ, & secundâ: ex primâ, & tertiâ; ex secundâ & tertiâ, & ex omnibus tribus. Quarum specierum Politicæ, vnaquæque rursus tres partes habet, prima quæ gubernatrix dici potest præscribens quoquomodo superiores erga subditos se debeant gerere. Secunda quæ dici potest Obtemperatrix præscribens quomodo subditi vice versâ se debeant gerere erga superiores; & tertia quæ Socialis vocari potest, docens quâ ratione patres, siue inter se non subordinati se debent gerere inter se. Quo etiam pacto Oeconomica in gubernatricem, obtemperatricem, & socialem diuidi potest: imo harum quævis rursus est talis, aut filiorum, aut famulorum ob horum diuersas condiciones.

46 Præterea Monarchica Política de facto alia Ecclesiastica est, alia Sæcularis, seu Ciuilis. Quorum prima circa ea, quæ pertinent ad spiritum, ad vitamque æternam referuntur, versatur. Quocirca Theologia potius, quam Moralis Philosophia, de qua modo agimus, pars est, tamen distinctionis gratia mentio eius impræsentiarum importuna non sit. Sæcularis, autem seu ciuilis est quæ versatur circa ea quæ ad corpus potius, atque ad ad vitam præsentem, & temporalem degendam pertinent.

47 Iam vero Iurisprudentia, quæ tum Oeconomice tum maxime Politicæ quædam est administrata, doctrina est legum, & præceptorum, quæ sicut & Política cui subseruit, in Ecclesiasticam, & Sæcularem, siue in Canonicam, & Ciuilem, quales de factoldantur, venit in primis diuidenda. Vtraque autem præterea diuidi potest, in Legislatricem, Obseruatricem, Punitiuam, & Remuneratiuam. Ita quod Legislatrix sit quæ docet, & leges condere, & conditas intimare, exponereque, & explicare ad usum. Obseruatrix verò, quæ docet leges obseruare, siue eis parere. Punitiua autem, quæ transgressoribus legum punitiones, penasve præscribit. Remuneratiua denique, quæ docet obseruatoribus legum præmia largiri.

48 Tandem prudentia ea singularum scientia est, quæ omnium præcedentium vniuersalia dogmata ad praxin reducit, formando practica dictamina de singularibus actionibus ad illas spectantibus exequendis. Vnde in totidem partes diuidi potest penes eandem materiam diuersas, circa quas versatur. Quocirca alia dici potest prudentia Ethica, alia Monastica, alia Oeconomica, alia Política, alia Iuridica, &c.

Diuisio 6.

Historialis scientia, siue doctrina (quam Physica læta narratiua partem posuimus) in veram, & fabulosam primo, deinde in alia quædam membra diuidenda venit.

Vera (quæ Historia absolute dicitur) ea est, quæ euentus veros, siue qui reuera euenerunt, narrat. Fabulosa autem est, quæ aliqua saltem eorum quæ narrat, effingit: potest autem vera diuidi primo in sacram, & profanam, ita quod sacra comprehendat quæcumque narrantur spectantia quoquomodo ad Ecclesiam, siue ad spiritum, cum aliqua relatione ad vitam æternam: profana vero cætera cuncta. Vnde sacra rursus in Canonicam, quæ in sacra Scriptura continetur auctoreque Spiritu sancto dictata est, & Ecclesiasticam quæ cætera pertinentia ad Ecclesiam ex humanâ tantum auctoritate refert, diuidenda venit. Profana autem primo diuidi potest in vniuersalem, & particularem: vniuersalisque rursus in vniuersalem quoad tempus tantum, tractantem de rebus gestis ab initio mundi vsque ad tempus præsens, non tamen vbique; sed in aliquo determinato loco: & vniuersalem quoad locum tantum, tractantem de rebus gestis in toto vniuerso pro aliquo tantum determinato tempore, non vero pro omni. Et vniuersalem quoad vtrumque tractantem de vtrisque, quæ subinde vniuersalis etiam erit quoad genera euentuum: quia nullus est qui non comprehendatur sub gestis in omni tempore, & omni loco. Harum autem vnaquæque, si absque discretione temporum, & locorum agit de cunctis, quæ aut in omni tempore, aut in omni loco, aut in vtroque, acciderunt, communi retento vocabulo, Historia appellatur. Si autem cum distinctione procedit narrans, quæ acciderunt per singulas vniuersi temporis partes suo ordine, Chronologia appellatur. Sæpe autem Annales dici, quando tales partes sunt anni, & Diarij, quando sunt dies, pariterque dici possent Mensales, quando sunt menses, Sæculares quando sunt sæcula, &c. Similiterque Topologia vocari poterit, quando cum distinctione procedit per diuersa loca. Possentque, dici proportionè seruata Regnales, quando talia loca sunt regna. Prouinciales, quando prouinciæ, Vrbales quando vrbes, &c. Chronologia autem simul, & Topologia dicitur, quando tum per singula tempora, tum per singula loca narrans, quæ in singulis euenerunt, cum distinctione procedit. Particularis item historia aut potest esse talis quoad tempus tantum, quia agit de cunctis rebus gestis in aliquo particulari tempore, aut quoad locum tantum, quia agit de cunctis gestis in aliquo particulari loco, aut quoad vtrumque: quia agit de gestis in aliquo particulari loco, pro aliquo particulari tempore, aut quoad genus euentum: quia agit de aliquo tantum genere rerum præscindendo à temporibus, & locis in quibus illæ extiterunt. Et prima quidem in tot partes diuidi potest, in quot tempus hæcenus transactum est diuisibile. Quo pacto Historia mundi ab eius creatione vsque ad Diluuium, & à Diluuiio vsque ad Abraham, & ab Abraham vsque ad Moysen, & à Moysè vsque ad Christum Dominum, aliaque pariter, aut penes minoris temporis partes diuisa diuersæ inter se reputantur. Secunda similiter in tot partes diuidi potest, quot sunt mundi loca diuersa.

Quâ ratione Historiæ Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Angliæ, Germaniæ, & cetera huiusmodi, aliæque penes minora loca, aut etiam penes maiora diuisæ diuersæ censentur. Tertia in tot eodem modo partes est diuisibilis quot diuersorum temporum, atque locorum partialium sunt combinationes possibiles. Quarta denique tot partes, siue species habet quot sunt rerum diuersa genera quomodo alia est Historia de Cælis, alia de Elementis, de Aëre, de Aqua, de Terrâ, alia de mixtis, illque aut viucentibus, aut non viucentibus; quod si de viucentibus, aut vegetatiuis tantum, vt plantis; aut vegetatiuis simul & sensitiuis, vt animalibus brutis; aut vegetatiuis simul sensitiuis, & rationalibus, vt hominibus. Quod si de hominibus, aut agit de familiarum profapsiis, & Genealogia dicitur; aut agit de personarum gestis, & Personalis dici potest. Personæ autem huiusmodi interdum publicæ sunt, interdum priuatae. Ad Historias hominum reducuntur, historiæ tum generales, tum speciales de scientiis, & Artibus humanis de earumque effectibus, seu eventibus.

50 Jam Historialis Fabulosa in Poeticam, Mythologicam, Parabolicam, & Aenigmaticam potest diuidi; Poëtica est, quæ multa non vera verisimilia tamen fingit, & metricè narrat, tamen sæpè etiam vera ponuntur; Mythologica est, quæ Apologos, & fabulas fingit, vt morale quidpiam verum ex eis colligi possit; cuius modi sunt Fabulæ Aesopi, & Apologi D. Cyrilli, aliaque eiusmodi; Parabolica est, quæ affingit parabolas, vt simile quid per illas viuide exprimat. Quod sermonis genus valde est ad persuadendum efficacax, ob id tam vsitatum à Christo Domino, vt constat ex Euangeliis. Aenigmatica autem est, quæ Aenigmata conficit, quibus aliud proponit, aut verbis, aut figuris pictis, aut vtrisque; aliud tamen valde sub eo occultum, abstrusumque significare intendit. Porro Poëtica primò penes formam carminis, siue poematis, quod componit, diuidi potest: Aliud enim est Monocolon constans vno tantum genere versuum; aliud Dicolon constans duobus; aliud tricolon constans tribus, &c. Tam aliud est Distrophon, quod post secundum quemque versum reuertitur in idem genus; Aliud Tristrophon, quod post tertium; Aliud Tetrastraphon, quod post quartum, &c. Ipsorum autem versuum varia sunt genera, diuersisque ex capitibus sortiuntur nomina: vt à numero pedum quibus constant Hexametrum, Pentametrum, Tetrametrum, Trimetrum, Dimetrum. A diuersitate pedum, quos frequentius habent: Iambicum, Trochaicum, Dactylicum, Anapaesticum, Choriambicum, Pæonicum, Ionicum, Antipasticum, &c. A nominibus suorum Auctorum Alcaicum, Archilochium, Pindaricum, Aeslepiadeum, Anacreonticum, Ibiicum, Sapphicum, Adonicum, Glyconicum, &c. Secundò diuidi potest Poëtica penes materiam in Comicam, Tragicam, & Saticam confingentes comedias, tragœdias, & satyras, Elegiacam, Epicam, Bucolicam, & Georgicam canentes res flebiles, funebres, pastoritias, & rusticas, in aliisque huiusmodi.

Diuisio 7.

Prædictiua scientia, seu diuinatrix (quam Physicæ late narratiuæ partem etiam posuimus) primo in supernaturalem, & naturalem: deinde autem in alia varia membra diuiditur.

Supernaturalis est, quæ habetur per diuinam reuelationem; estque triplex Prophetica, Fides diuina, & Prædictio Theologica, genita, scilicet per diuersum ex præcognitis per prophetiam, aut fidem. Naturalis autem est, quæ independenter à reuelatione Dei, ab alioque supernaturali principio acquiritur. Hæc autem est duplex; licita scilicet, & illicita, siue Diabolica. Licita est quæ acquiritur per media licita, illicita autem, quæ per illicita, quæ sunt quoduis pactum, quouisque commercium cum Dæmone.

Porro Prædictiua licita alia est euentuum necessariorum, hoc est oriendorum à causis necessariò operantibus, qui subinde causis ipsis suppositis, nequeunt non euenire. Atque adeo licitis cum certitudine causis, & ipsi cum certitudine præsciuntur. Alia est, euentuum liberorum suauiter trahentium originem à causis operantibus liberè; quorum quidem non certa, sed coniecturalis, vt summum potest notitia haberi ex præcognitis scilicet aliquibus indicis, & circumstantiis non quidem cogentibus, sed inclinantibus causas liberas in tales euentus. Vtrique autem in tot membra diuidi potest quot sunt principia, aut ostendentia, aut indicantia euentus futuros, vel occultos. Ea autem sunt Cæli cum suis Astris; Elementa, Aër, Aqua, Terra; Mixta viuentia, plantæ, bruta, homines, Mixta non viuentia, Lapides, Metalla, Liqueores cum suis alterationibus & effectibus. De facto tamen ex scientiis prædictiuis solum videntur habere nomen Astrologia, quæ ex Cælis Astrisque prædicat; & Physiognomia, quæ prædicat ex vultu aliisque partibus humani corporis. Prædicat autem Astrologia, primò cum omni certitudine euentus aliquos futuros cœlestes, vt Eclipses, oppositiones, coniunctiones Astrorum, aliosque huiusmodi; Quæ parte dici potest confectas tabulas Ephemeristica etiam dicitur. Secundò prædicat cum aliqua certitudine aliquos euentus futuros sublunares & necessarios: vt notabiliores alterationes elementorum, atque etiam mixtorum, cum effectibus ex eis oriendis; à quo munere sublunarium appellari potest euentuum. Cuius ea est pars, quæ ex positione quam Astra habent, dum nascuntur homines, eorum inclinationes moresque coniectat, & Genethliaca nuncupatur. Paterque inclinationes, & mores hominum coniectat ex eorum vultu, aliisque partibus corporis Physiognomia. Scientia verò, quæ ex elementis, eorumque alterationibus & effectibus euentus aliquos siue necessarios, siue liberos prædicat, aut coniectat Stoæchiologia vocari potest. Meteorologia autem quæ ex mixtis in vniuersum, quæcumque illa sint.

Iam verò prædictiua illicita, siue Diabolica multa sub se continet membra. Alia enim est prædictiua ex Astris, scilicet Astrologia illicita prædicans liberos euentus, qui ex Astris præsci non possunt, alia est prædictiua ex elementis; & alia ex mixtis sigillatim. Ex elementis siquidem per ignem

etiam Vranographia, Meteorographiaque diuidi possit. Quibus adde Geodasiam, quae Planimetriam quaedam practica Agrimenforum propria est. Aliqui ponunt sub Vranographia Astronomiam, & Astrologiam praedictuam; sed non satis bene. Quia licet secunda supponat primam, & ipsi subalternetur quodammodo, proprie tamen ad Mathematicam agentem de quantitate non pertinet, sed ad Physicam narratiuam, qua parte praedictua est effectuum ex causis. Ob id de Astrologia praedictua diximus diuis. 7. Modeque Vranographiam pro eadem sumimus ac Astronomiam. Quae quidem primo diuiditur in Sphaericam considerantem totam Sphaeram Coelestem, cum suis Circulis & motibus: & Theoricam complectentem septem planetarum theorias, seu speculationes speciales: lunae videlicet, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, & Saturni. Sphaerica autem rursus penes diuersa media, quibus iuuatur ad contemplandam Sphaeram coelestem, diuiditur in Dioptricam aetherea phaenomena obseruantem, per instrumenta Dioptrica; qualia dicuntur omnia visualia, siue adiuuantia visum, Planisphaericam vrentem Planisphaeris, siue Astrolabij, vbi sphaera ipsa in planum proiecta descriptaque visitur; idque vel orthographicè vel scenographicè, vel stereographicè, iuxta dicenda postmodum: & Stereosphaericam vrentem globis arte factis, eandem sphaeram referentibus siue representantibus. Theorica autem Astronomiae computistica subalternatur, quae tres potissimè conficit computos Astronomicum scilicet, Politicum, & Ecclesiasticum.

59 Musica est, quae quantitatem discretam soni, atque adeo proportionalem eius harmoniam considerat, ad praxinque reducit; quo titulo duplex in primis est; Theorica, & Practica, vtraque autem rursus penes sonorum diuersitatem in Vocalem, seu nos naturalium vocum moderantem; & Organicam moderantem sonos instrumentorum diuidi potest. Et secunda iterum in Flatricem pro sonis qui flatu, & Pulsatricem pro sonis qui pulsu instrumenti excitantur: ad ista namque duo genera reducuntur omnia instrumenta musica.

60 Optica est, quae circa quantitatem specierum, siue radiorum visualium versatur. Diuiditurque primum in Perspectiuam; quae optica etiam (strictius sumpto hoc nomine) dicitur; & de radiis directis agit: & Catoptricam, quae agit de radiis reflectis; atque adeo de speculis Planis, Convexis & Concavis, Cylindricis, Conicis, Prismaticis, &c. Et Dioptricam, quae agit de radiis refractis in aqua, nubibus (vbi deinde) Conspiculis, Telescopiis, Microscopiis, Vitreis causticis, &c. quibus adde Diacatoptricam comparatam radios reflexos atque refractos interse. His omnibus subalternatur Prospectiua agens de variis projectionibus, & descriptionibus, quae in varias species seu partes diuidenda venit. Quarum prima est orthographia, quae rem describit vti apparet oculo infinite distanti. Secunda est scenographia; quae rem describit vti apparet oculo finite distanti. Tertia est stereographia, quae rem describit; vti apparet oculo contiguo ipsi rei, & totam eius soliditatem veluti Diaphanam penetranti. Quarta est Sciographia, quae rudibus lineamentis totam rei figuram in plano adumbrat. Quinta est Ichnographia à qua describuntur fundamenta aedificij superstruendi. Vnde Sciographia, & Ichnographia magis ad Architectos pertinent, quam ad Opticos. Orthographia vero, & Scenographia ad utroque pertinent, sed diuersis modis.

Nam apud Opticos scientias significant, quae versantur circa projectiones rei prospectae descriptas in plano postposito, prout apparentes in iplo plano oculo distanti infinite, aut distanti finite. Apud Architectos vero orthographia scientiam significat delineantem aduersam frontem aedificij, & Scenographia importat insuper descriptionem abscedentium laterum; ideoque perfectior est, quam Orthographia. Stereographia autem ad solos Opticos, non item ad Architectos pertinet: quia soli projectioni corporis inspecti describendae in plano postposito potest seruire. Ex quibus patet, alias esse Orthographiam, Scenographiamque Opticorum, & alias Architectorum.

Mechanica ea scientia est, quae ponderis, & impulsus, atque adeo etiam motus ex eis oriundi quantitatem pro obiecto habet. Diuidi autem potest primo in Liberalem, quae maiori ex parte est intellectualis, & discursiva, aut nobilitatis conditionis, & Illiberalem, quae maiori ex parte est manuarum, & inferioris notae: quarum vtraque plures sub se comprehendit partes, & Artes. Ad Liberalem enim spectare in primis videntur Statica, Bellica, Nautica, Venatica, Luforia, Gymnastica, Pictura, Stauaria, & Architectura. Ad Illiberalem vero Typographia, Fabrilis, Lanifica, Linifica, Serica, Textoria, Acupictoria, Sartoria, Sutoria, & aliae huiusmodi.

Porro Statica, quae Mechanicae pars est potissima, vtpote mensurandae quantitati ponderum, impulsuum, & motuum potissimè incumbens, varias, & ipsa partes habet in quas subdividitur, penes diuersitatem scilicet tum potestatum, tum mediolorum, circa quae versatur. Prima est Centrobaryca agens de centro grauitatis; ad quam reducitur Isorthopostatica, de aequiponderantibus agens, quae secunda nihilominus dici potest. Tertia est Zygotatica, tractans de libra. Quarta Machlostatica, de vecte. Quinta Trochlostatica, de Trochleâ. Sexta Cochleostatica, de cochleâ. Septima Sphenostatica, de cuneo. Octava Polymechanostatica, agens de variis harum machinarum conjunctionibus, seu mixtionibus. Nona est Hydrostatica, agens de corporibus prout in aqua, in quouisve humido vniuersè: cuius duae sunt partes; altera de natantibus in humido dicta Barocolumbia; altera de his quae in humido merguntur, cuius nomen est Barodylia. Decima est Aëriostatica, agens de corporibus prout in aëre. Vndecima Pyrostatica, agens de corporibus prout in igne. Duodecima Polymestatica, agens de corporibus prout in diuersis medijs. Decima tertia est Hydrholcia, tractans de aquis attrahendis, & aqueductibus. Decima quarta est Automatica, agens de his quae per se moveri videntur, vt horlogia machinalia, & cetera huiusmodi. Bellica est ars, quae tractat de omnibus, quae pertinent ad bellum. Diuiditur primo in marinam, agentem de bello prout in mari; & terrestrem, agentem de bello prout in terra. vtraque autem partes habet, Fortificationem, decentem fortificare quavis loca pro defensione; Castrametationem docentem ordinare exercitum; Poliorcticam docentem obsidere contrarium, & Tormentariam machinarum bellicarum pro offensione factricem, gubernatricemque. Nautica est ars nauigandi. Diuidi potest in Nauificam, docentem fabricare, & instruere naues, quò idoneae sint ad nauigationem: & Nauigeram, docentem illas tuto per maria ducere. Venatica est

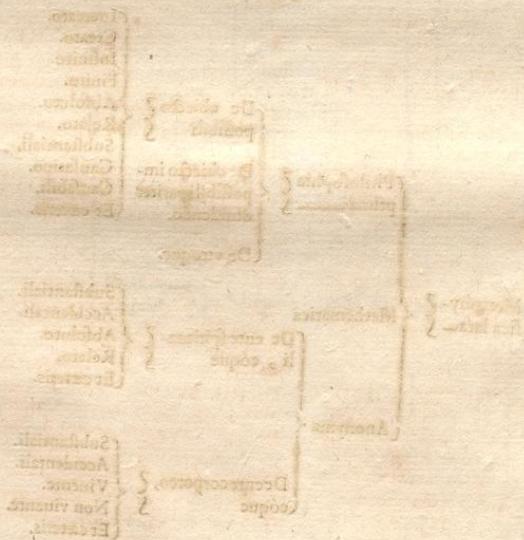
est ars venandi; est triplex, Ferina, quæ docet animalia agrestia terrestriaque seu viva, seu occisa capere: Aucupium, quod docet pariter capere aves non cicutes: & Piscatura, quæ docet similiter capere pisces quorumvis generum. Luforia est ars ludendi quovis ludorum genere: unde in tot partes dividi potest, quot genera sunt ludorum diversa. Ludi autem penes instrumenta, cum quibus luditur distingui possunt in ludos Aleorum, Foliolorum, Acierum, Pilarum, Globorum, &c. Quibus adde ludum Præstigiatorum docentem tanta manuum, aliorumve instrumentorum subtilitate quædam movere siue tractare, ut circumstantium oculis aliud appareat ab eo quod re verâ est. Gymnastica disciplina quædam est exercitatoris: sub quâ poni possunt Equestris, Pugillaris, Collimatoria, Saltatoria, Cursoria, & alia huiusmodi. Pictura pingere in plano docet. Statuaria solidas statuas conficere: idque aut sculpeura, quo pacto dicitur sculpeura, aut fusione, quo pacto fusoria appellatur. Architectura denique ædificandi est ars: diuidique potest in Idealem, docentem delineare siue describere ædificia; idque vel orthographicè, vel scenographicè, vel ichnographicè, iuxta dicta numero sexagesimo. Et Realem docentem ædificia ipsa construere. Rursusque vnaquæque diuiditur penes diversitatem ædificio-

rum, quorum formam præscribit, in Gothicam, & Romanam. Cuius postremæ ordines sunt Toscanus, Doricus, Ionicus, Corinthius, & ex eis Compositus.

Jam verò Typographia in imprimendis libris distenta est. Fabrilis opera artificiosa docet componere ex variis materiis: à quarum diversitate alia Araria, alia Auraria, alia Argentaria, alia Ferraria, &c. Lanifica lanam laborate docet, Lanifica linum, Serica sericum. Textoria textit, Acupictoria acu pingit, Sartoria vestit, Sutoria calceat, &c. Præter eas, quas supra diuis. 3. posuimus, & cum his numerari possunt: præter aliasque innumeras huiusce generis, quas relinquimus.

Chronometria denique ea scientia est, quæ temporis quantitatem metitur, quod præstat per horologia tum Solaria, aut etiam Lunaria (quoad quam partem cæteris nobiliorem Gnomonica dicitur,) tum Rotata; tum Arenaria, tum Aquaria, tum cætera cuiusvis generis.

Modo, ut omnes humanæ scientiæ in hac quæstione recensitæ vnico, veluti obtutu inspectæ, facilius comprehendi possint, schemate propositas dabimus, quod quia non capit vnica pagina in octo partes diuidemus, ut sequitur, penes totidem diuisiones scientiarum præmissas.

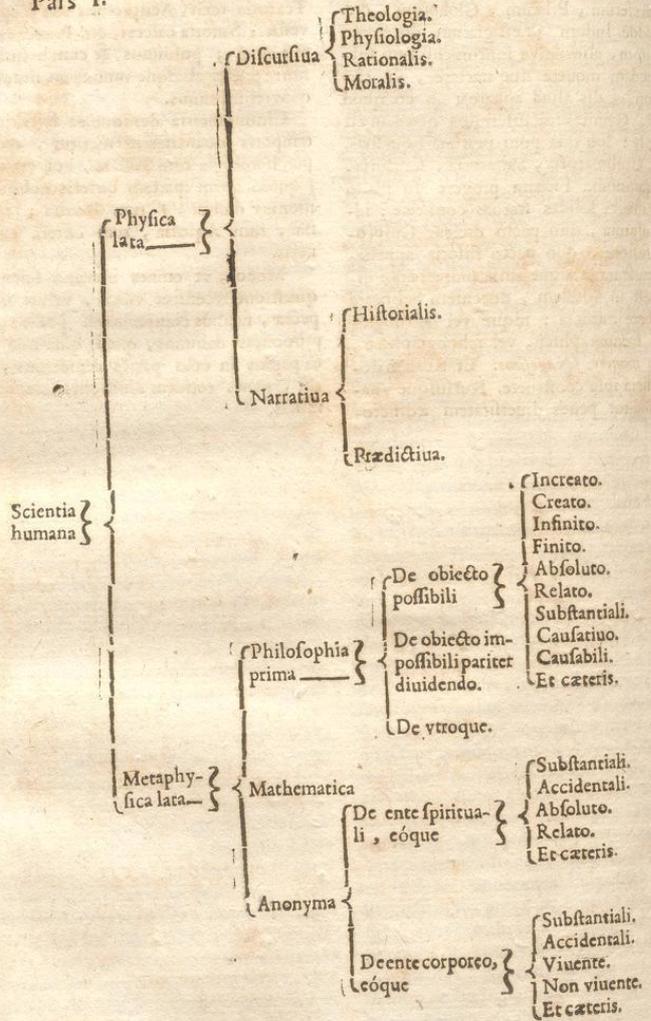


SCHEMA

SCHEMATIS

SCHEMA OMNIUM SCIENTIARUM humanarum, in octo partes distributum, penes totidem ipsarum scientiarum diuisiones in praesenti quaestione traditas.

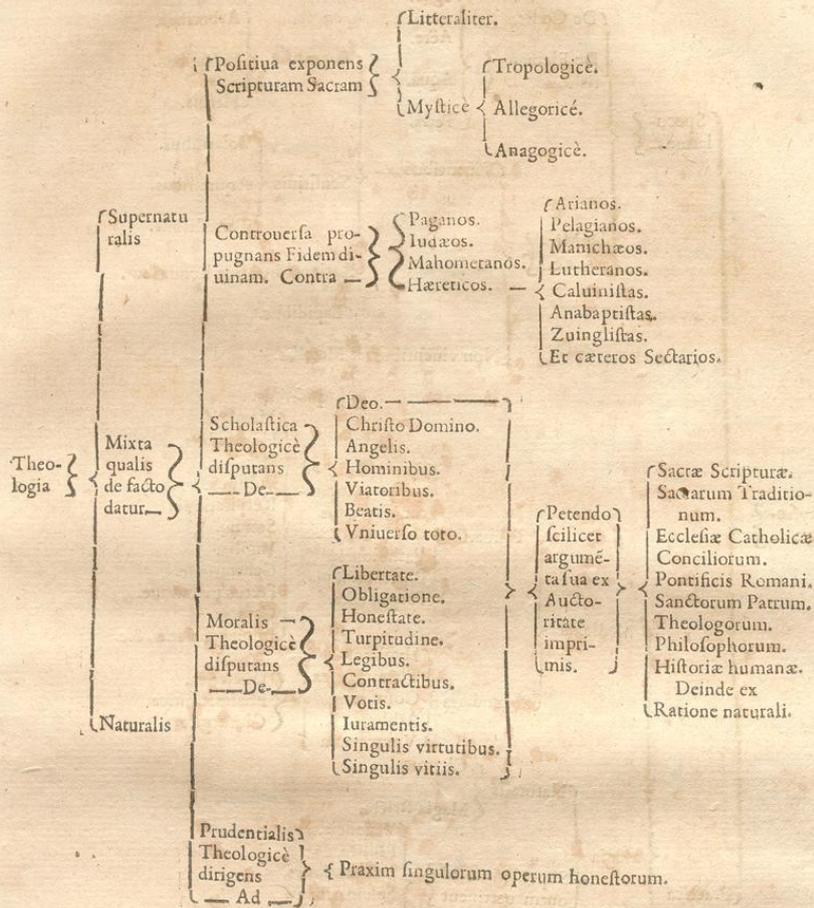
SCHEMATIS SCIENTIARUM Pars I.



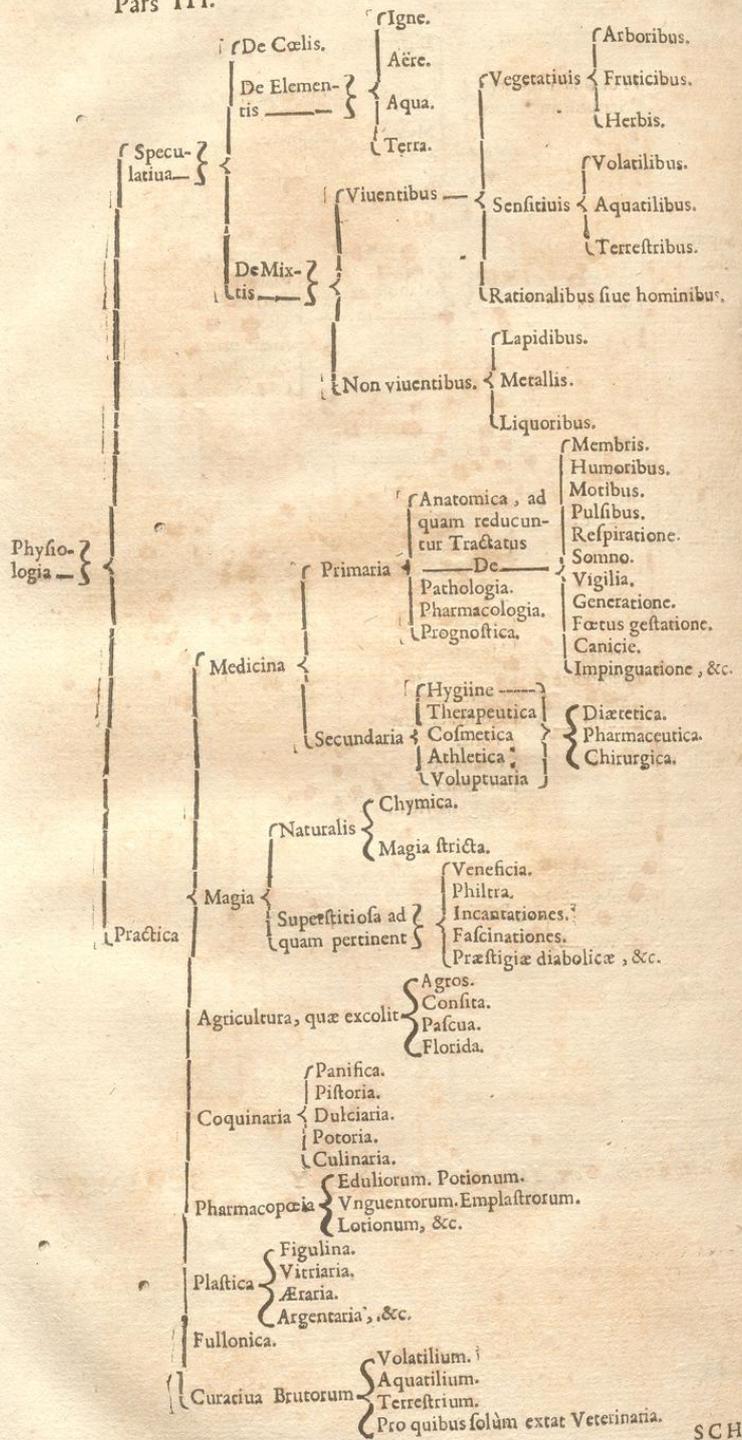
SCHEMA

SCHEMATIS

S C H E M A T I S S C I E N T I A R V M
Pars II.

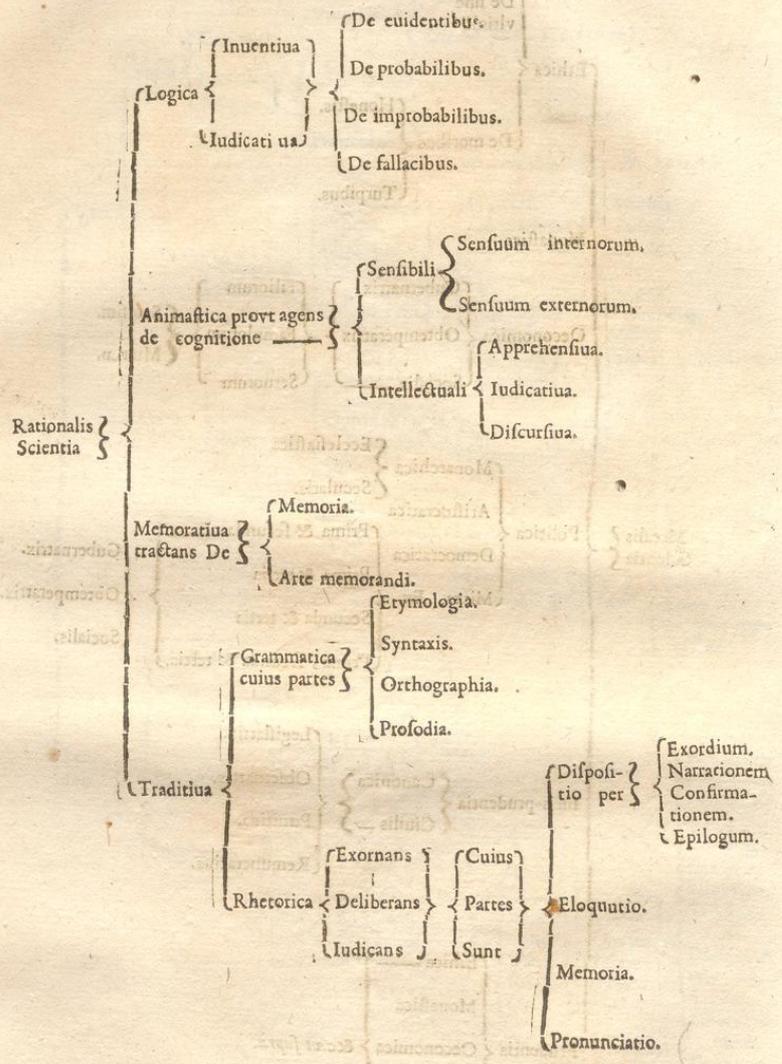


SCHEMATIS SCIENTIARVM
Pars III.



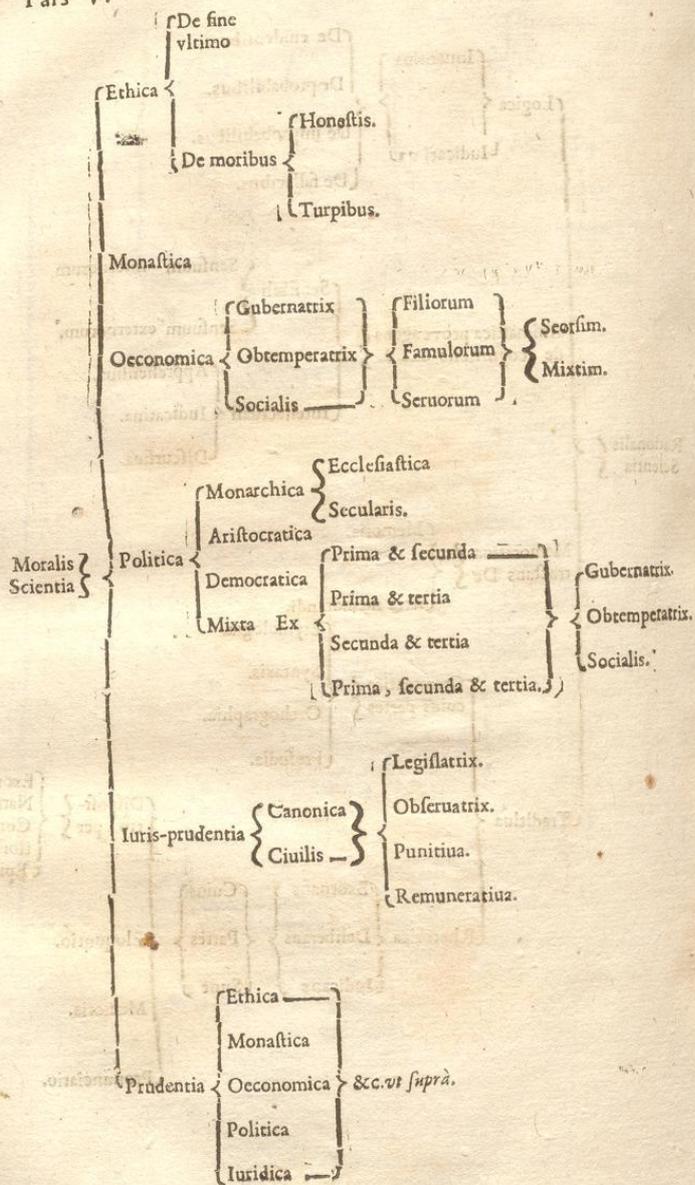
SCHEMATIS

S C H E M A T I S S C I E N T I A R U M
Pars IV.



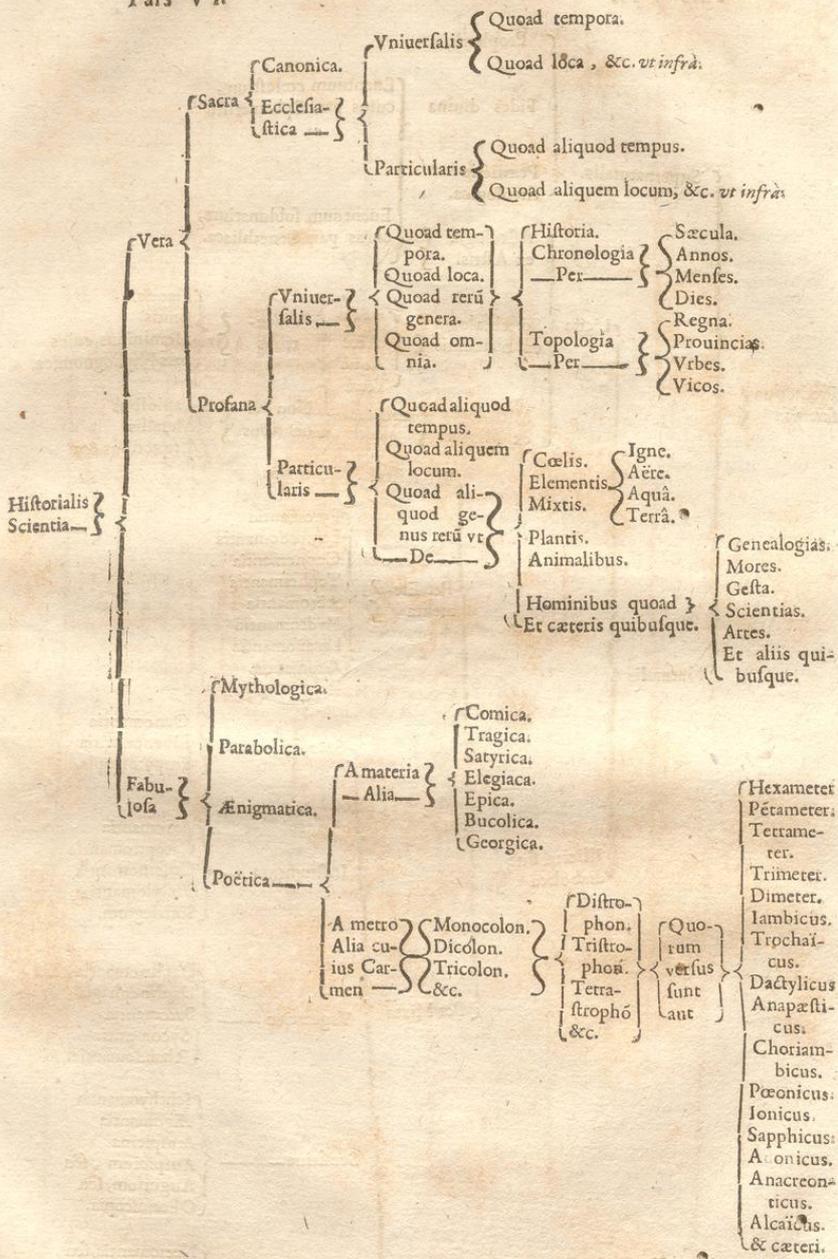
SCHEMATIS SCIENTIARVM

Pars V.

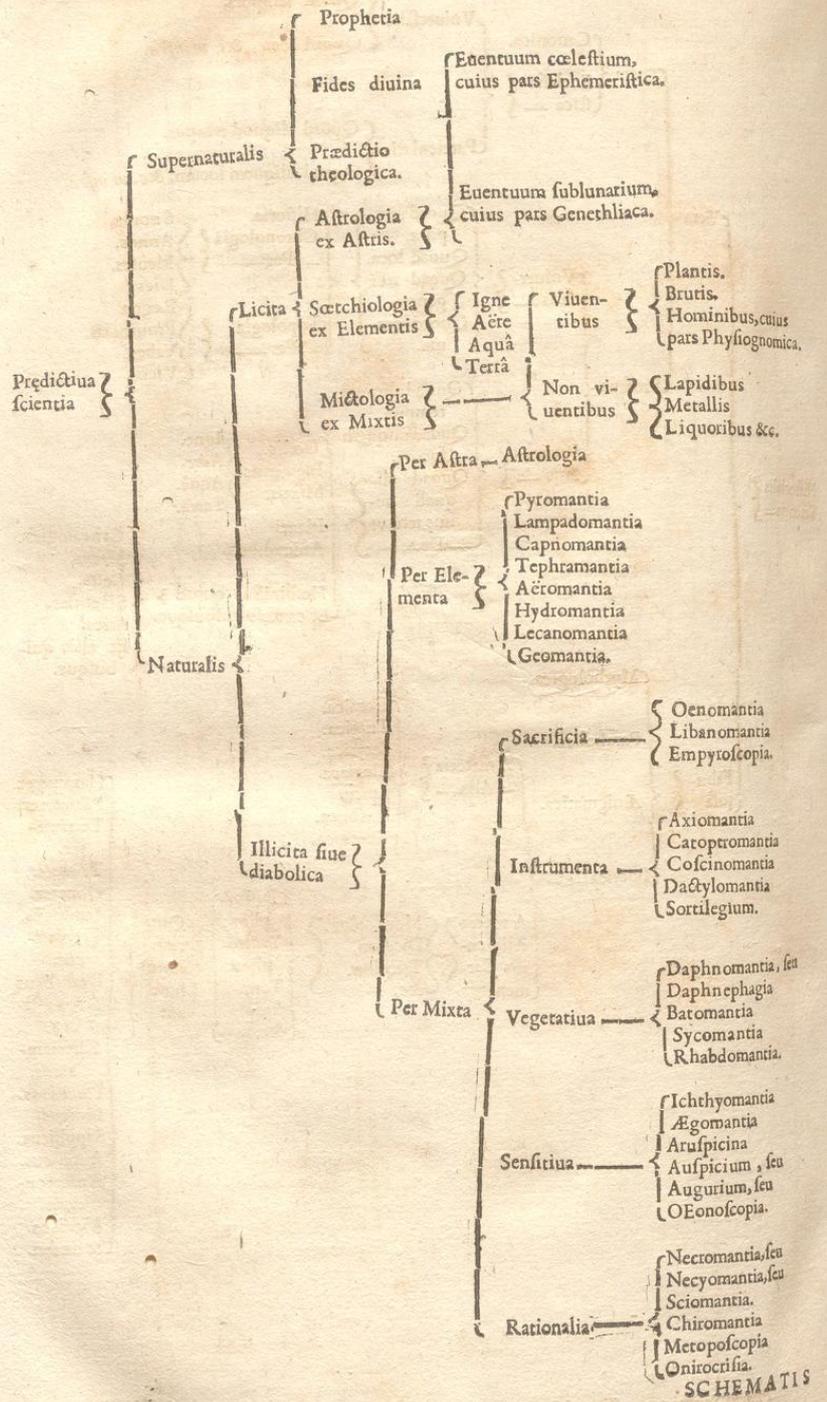


SCHEMATIS

SCHEMATIS SCIENTIARVM
Pars VI.

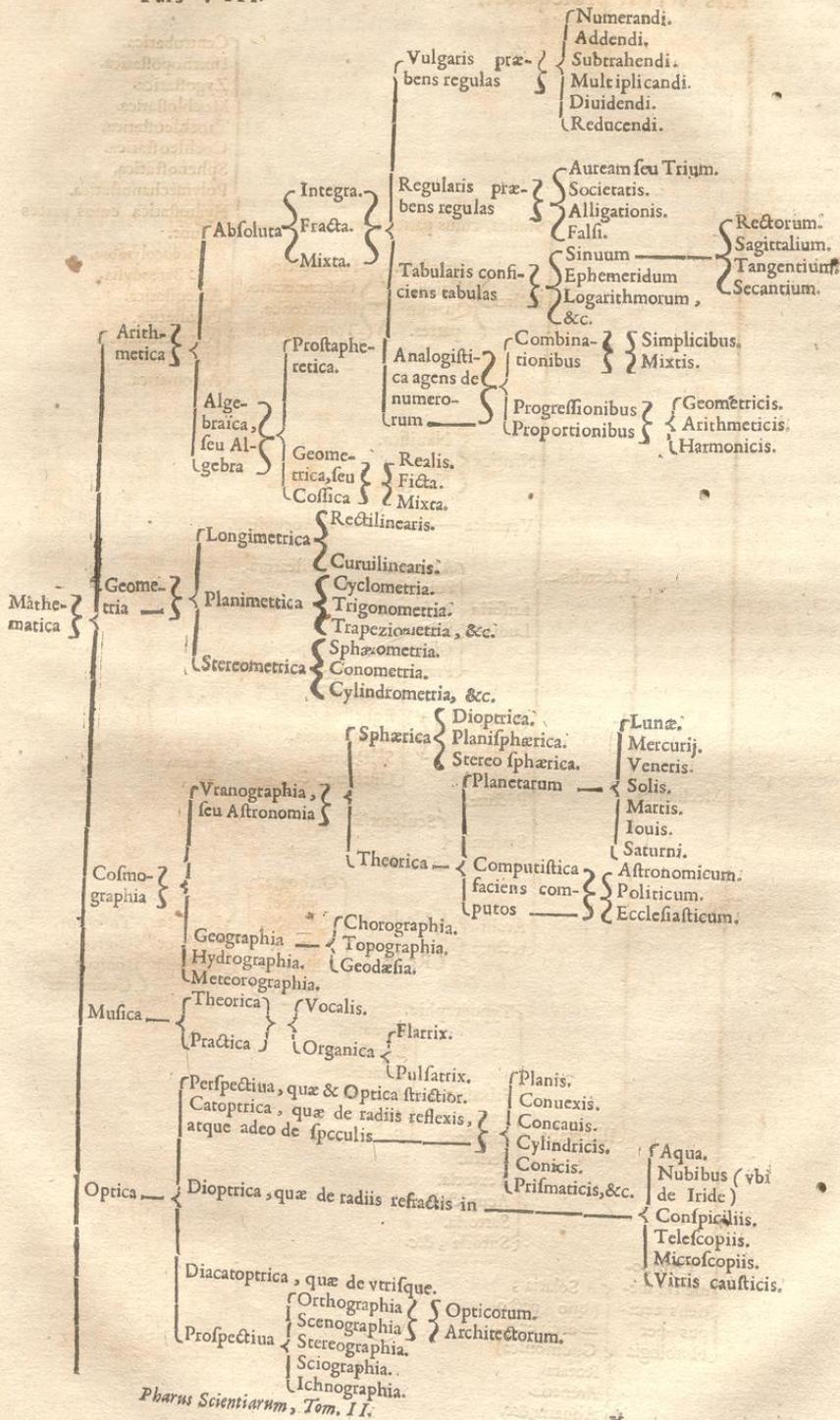


SCHEMATIS SCIENTIARVM
Pars VII.



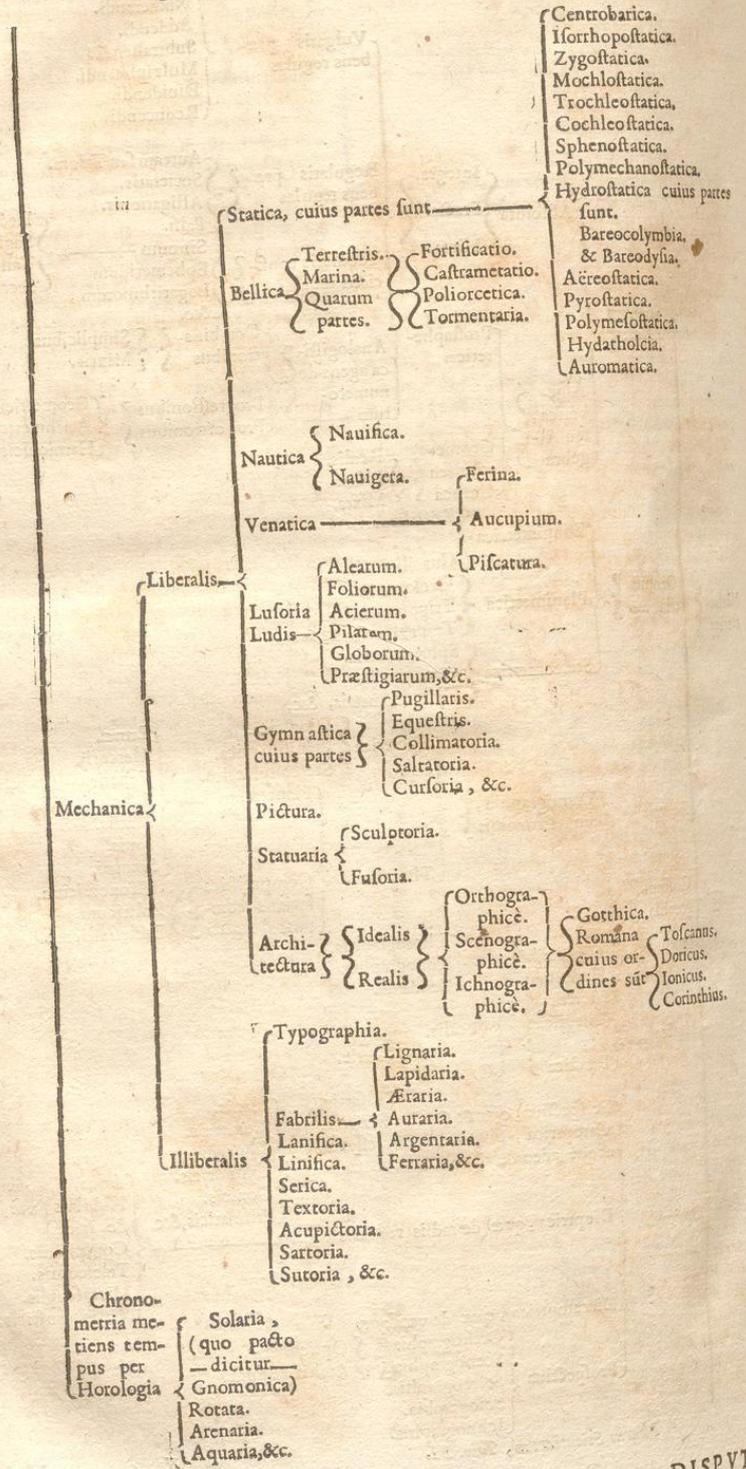
SCHEMATIS

SCHEMATIS SCIENTIARVM
Pars VIII.



Pharus Scientiarum, Tom. II.

SCHEMATIS SCIENTIARVM
Pars VIII, prosequitur.



DISPVTA